

DOI: 10.26104/NNTIK.2022.59.62.051

Зикирова Г.А., Акматкулов А.А., Мамасадыкова К.Т.
КОНТЕКСТТИК ОКУТУУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫН НЕГИЗДЕРИ
Зикирова Г.А., Акматкулов А.А., Мамасадыкова К.Т.
ОСНОВЫ ТЕХНОЛОГИИ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ
G. Zikirova, A. Akmatkulov, K. Mamasadykova
FUNDAMENTALS OF CONTEXTUAL LEARNING TECHNOLOGY

УДК: 37.373.6:51

Бул макалада контексттик окутуу билим, билгичтиктер, көндүмдөр студенттин иш багытталган предмети катары эмес, ошондой эле адистин иш-милдеттерин чечүү каражаты катары берилет деп багытталган. Өтө так болгондо, контексттик окутуу окутууну жана эмгекти ар кандай ишчараларга карабастан, анын генезисинде бир эле иш-аракетти өнүктүрүүнүн эки баскычы катары карайт. Жогорку окуу жайларындагы окуу процесси коомдук практиканын көрүнүшү болуп саналат жана коомдогу жакшы жана жаман нормаларды чагылдырышы мүмкүн. Демек, окуу процесси көп тараптуу коомдук жашоонун контекстиндеги фрагмент. Бул аны эч кандай окуу технологиясында түзүү мүмкүн эмес дегенди билдирет.

Негизги сөздөр: контекст, логика, лингвистика, интуиция, антиципация, рефлексия, технология, адаптация, байланыш, манипуляция.

В данной статье контекстное обучение фокусируется на том, что знания, умения, навыки представляются не как предмет, на который направлена активность студента, а как средство решения задач деятельности специалиста. Если быть предельно точным, контекстное обучение рассматривает обучение и труд как два этапа развития одной и той же деятельности в ее генезисе, независимо от различных видов деятельности. учебный процесс в высших учебных заведениях является проявлением социальной практики и может отражать как хорошие, так и плохие нормы в обществе. Поэтому процесс обучения - это, скорее, фрагмент в контексте многосторонней общественной жизни. Это означает, что он не может быть создан ни в одной технологии обучения.

Ключевые слова: контекст, логика, лингвистика, интуиция, антиципация, рефлексия, технология, адаптация, коммуникация.

In this article, contextual learning focuses on the fact that knowledge, skills, and abilities are presented not as a subject on which the student's activity is directed, but as a means of solving the tasks of the specialist's activity. To be very precise, contextual learning considers learning and work as two stages in the development of the same activity in its genesis, regardless of the different types of activity. the educational process in higher education institutions is a manifestation of social practice and can reflect both good and bad norms in society. Therefore, the learning process is rather a fragment in the context of a multi-faceted social life. This means that it cannot be created in any learning technology.

Key words: context, logic, linguistics, intuition, anti-perception, reflection, technology, adaptation, communication.

Контексттик окутуу – кесиптик эмгектин предметтик жана социалдык мазмунун динамикалык моделдөө, анын натыйжасында студенттин окуу ишин кесиптик окутууга трансформациялоо шарттары камсыз кылынат. Мында кесиптик иштин предметтик жа-

на социалдык мазмуну динамикалык түрдө моделденет, студенттин окуу ишин адистин кесиптик ишине трансформациялоонун шарттары камсыз кылынат.

Контексттик окутуу теориясы социалдык тажрыйбаны өздөштүрүүгө карата ишмердүүлүк мамилесин өнүктүрүүгө негизделген. Бирок, студенттин таанып-билүү иш-аракеттерин адистин кесиптик ишмердүүлүгүнө өткөрүү маселеси ачык бойдон калууда. Адистин иш көндүмдөрүн алуусуна, аларды окуу ишинин сапаттуу башка алкактары жана каражаттары менен камсыз кылууга негизделген кесиптик окутуу дале болсо, жакшы чечилбеген маселелерден бойдон калууда. Бул чечилбеген маселелер контексттик окутуу процессинде чечилет, анткени студенттердин окуу ишмердүүлүгүндө мындай динамикалык аракеттер ишке ашырылат: квази-кесиптик ишмердүүлүк (оюн формасында) аркылуу ишке ашырылуучу окуу ишмердиги жана окуу-кесиптик ишмердүүлүк (студенттердин илимий-изилдөө иштери, өндүрүштүк практика) кесиптик иш. "Контекст" түшүнүгү башка илимдерге логика жана лингвистикадан келген. Ошондуктан, ал азырынча сөздүктөрдө чечмелене элек, психология жана педагогикада категория статусуна ээ боло элек.

Психологияда контекст "кырдаал" түшүнүгүнө байланыштуу (субъекти дүүлүктүрүүгө алып келген, анын активдүүлүгүнө өбөлгө түзгөн шарттардын тутуму). Тактап айтканда, кырдаал тышкы шарттарды да, теманы да, аны менен мамиле түзө алган адамдарды да камтыйт. Лингвопсихологдор маалыматты иштетүүдө контекстке негизги ролду беришет. Анткени контекстке байланыштуу адам эмнени күтөөрүн, кабыл алынган продукт жөнүндө кантип ойлонууну болжолдойт. Чечкиндүү иш-аракеттерди баштоодон мурун, адам биринчи кезекте контексттик маалыматка көңүл бурат. Убагында канчалык көп маалымат топтосок, келечекти алдын ала тактоо же болжолдоо ошончолук оңой болот.

Психологдор мындай алдын-ала ойлонууну (алдын-ала даярдануу, күтүү, интуиция) антицепс деп аташат. Бул окуялар болгонго чейин организмде болуп жаткан процесстер жөнүндө, алардын таасири адамдын иш-аракетине таасир этет. Антипатиялар контексттердин таасиринен келип чыгат. Эгерде адамда кандайдыр бир конкреттүү контекстте өзгөчө жүрүм-турум үлгүсү болбосо, мисалы, кризис.

Адамдын денеси ага импульсивдүү реакция кылган шарттардагы жүрүм-турум болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты – “натыйжаны аң-сезимде күтүү, ага жетүү үчүн күч-аракетти жумшоо”, адистин кабыл алуусу, ал окуунун натыйжасында болушу керек, балким, студенттин эмес, окутуучунун аң-сезиминде гана болот, анткени натыйжаны күтүү, анын сүрөтү билимге жана тажрыйбага гана негизделиши мүмкүн.

Азыркы учурда адистерди даярдоодо негизги басым жогорку квалификацияга, кесиптик компетенттүүлүккө, талап кылынган технологияларды түзүүгө жана өздөштүрүүгө, технологиялар трансферин ишке ашырууга илимдин даяр эместигине жасалууда. Бул үчүн математиканы терең түшүнүү, өнүккөн математикалык жөндөм, математика каражаттарынын ишмердүүлүгүндө пайда болгон реалдуу колдонмо маселелерди чечүүдө компетенттүүлүк талап кылынат. Негизги математикалык билими жок, жогорку техникалык окуу жайдын учурдагы бүтүрүүчүсү дайыма эле өз ишинде пайда болгон илимий-техникалык жана кесиптик маселелерди чечүүгө, талдоого жөндөмдүү боло бербейт. Эсептөөлөрдөгү элементардык каталар, колдонмо математикалык программалардын пакетин колдонуу менен алынган инженердик эсептөөлөрдүн натыйжаларын туура талдап жана чечмелей албоо техногендик кырсыктарга алып келиши мүмкүн. Заманбап инженердин моделин изилдөө көптөгөн жумуштарга арналган, анын компетенцияларын калыптандыруу методикасы, бирок бул тема заманбап инженердик билим берүү үчүн актуалдуу бойдон калууда, анткени бул көйгөйдү чечүүгө бирдиктүү мамиле жок. Бул маселе инженердин математикалык даярдыгы бөлүгүндө өзгөчө актуалдуу: инженерге кандай математика керек, ал кандай математикалык компетенттүүлүккө ээ болушу керек, кандай ыкмаларды түзүү керек жана анын өнүгүү деңгээлин кантип баалоо керек; бүтүрүүчү математика аркылуу реалдуу инженердик маселелерди чечүүгө даярбы жана бул маселелер ар кандай адистиктер үчүн кандай болушу керек?

Акыркы мезгилде инженердик билим берүүнүн классикалык тармактарына (Архитектура, курулуш) салыштырмалуу илимдин жана техниканын артыкчылыктуу багыттарына көбүрөөк көңүл бурулууда. Инженердик жогорку окуу жайларда математиканы окутуу методикасынын көйгөйлөрү методисттер тарабынан ар тараптан изилденет: инженердин математикалык аппараты; инженердин математикалык жана чыгармачылык жөндөмү; окутууда колдонмо маселелерди, математикалык моделдөө ыкмаларын колдонуу; инженердин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу. Болжолдоо жок дегенде бир кадамга негизделген. Ошондуктан контекст ой жүгүртүүнү, адамдын ой жүгүртүүсүн активдештирүү, көйгөйлүү же чыгармачыл кырдаалдарга жайгаштыруу жана теманы

жаңы контексттерге киргизүү аркылуу ачылыштарга алып келиши мүмкүн. Психология боюнча түшүнүү - бул антициклон жана рефлексия процесстеринин биримдиги. Чыгармачыл процесстер үчүн кайтарым байланыштын эквиваленти болуп, басып өткөн жол боюнча кыймылдын тууралыгын текшерет. Адам үчүн азыркы чак өткөн чактын жана келечектеги чактын контекстинде гана мааниге ээ [1].

“Контекст” түшүнүгү кыйла кеңири мааниге ээ болушу мүмкүн: ал аркылуу физикалык иш-аракет, иш-аракет, реплика, мотивдер тутуму пайда болот. Ошондуктан контексттер социалдык, жүрүм-турумдук, эмоционалдык, тарыхый, маданий, ишкердик болушу мүмкүн. Бул позициядан баштап, мектептеги же жогорку окуу жайындагы окуу процесси социалдык практиканын көрүнүшү болушу мүмкүн жана коомдун жакшы жана жаман нормаларын чагылдырат. Демек, окуу процесси көп тараптуу коомдук жашоонун контекстиндеги фрагмент. Демек, аны эч кандай окуу технологиясында түзүү мүмкүн эмес. Адамдын чыныгы аң-сезимин жана психикасын түшүнүү үчүн “аларды адамдардын жашоосунун жана иш-аракеттеринин реалдуу контекстине киргизүү” талап кылынат [2].

Бул жобо кесиптик даярдыкка да таасирин тийгизет. Мисалы, кесиптик лицейлерде, жогорку окуу жайларында, квалификацияны жогорулатуу институттарында жашоо жана келечектеги кесиптик иш окутууну жеке баалуулукка толтурат жана таанып-билүү процессине кирүү ченемин аныктайт.

Вербицкийдин эмгектеринде контексттик окутуу студенттердин иш-аракеттерин (окуу, таанып билүү, изилдөө, практикалык) интеграциялоо үчүн концептуалдык негиз катары аныкталат.

Жогорку окуу жайлардын бүтүрүүчүлөрүнүн адаптация мезгили азыр үч жылдан беш жылга чейин. Анын үстүнө, предметтик адаптация (кесиптик ой жүгүртүү) социалдык адаптацияга өбөлгө түзөт (коллективдештирүү, коммуникативдик көндүмдөр, жоопкерчилик ж.б.) анткени аларды жогорку окуу жайларында социалдык жүрүм-турумга үйрөтүшпөйт [3].

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы контексттик окутуу билим, көндүмдөр, көндүмдөр студенттин активдүүлүгүнө багытталган предмет катары эмес, адистин ишмердүүлүгүнүн маселелерин чечүү каражаты катары берилишине багытталган. Өтө так болгондо, контексттик окутуу окутууну жана эмгекти ар кандай иш-чараларга карабастан, анын генезисинде бир эле иш-аракетти өнүктүрүүнүн эки баскычы катары карайт. Окутуунун жаңы жана салттуу формаларынын тутумунун жардамы менен ишке ашырылуучу контексттик типтеги окутуу-тарбиялоо процессинин негизги мүнөздөмөсү болуп, белги каражаттарынын тилинде келечектеги кесиптик ишмердүүлүктүн предметтик жана социалдык мазмунун моделдөө саналат. Атайын дисциплиналар реалдуу кесиптик кырдаалды

жана өндүрүштүн фрагменттерин, андагы адамдардын мамилелерин кайра жаратат. Ошентип, студентке өзүнүн кесиптик ишинин схемасы берилет. Окутуучу менен студенттин эмгегинин бирдиги анын бардык түшүнүксүздүгү жана карама-каршылыгы боюнча кырдаал болуп саналат. Бул кырдаалдык, ишкердик жана окуу оюндары (оюндар-коммуникация, оюндар-манипуляциялардан коргонуу, интуицияны өнүктүрүү үчүн оюндар, ой жүгүртүү оюндары ж.б.) талдоо учурунда студент адис жана команданын келечектеги мүчөсү катары калыптанат.

Контексттик окутуу технологиясы иш-аракеттердин үч негизги формасынан турат: лекциялардын жана семинарлардын жетектөөчү ролу бар окуу иш-аракеттери; оюндарда, атайын курстарда, атайын семинарларда ишке ашырылуучу квази-кесиптик; окуу-кесиптик (өндүрүштүк практика, чыныгы дипломдук жана курстук долбоорлоо). Ушул үч иш-аракет формасы үчүн окула турган үч моделди салыштырсак болот: семиотикалык, имитациялык, социалдык [4].

Семиотикалык окутуу моделдерине тексттик иштөө жана символикалык маалыматтарды иштеп чыгууну талап кылган тапшырмалар тутуму кирет. Мындай типтеги моделдерде иштин предметтик чөйрөсү конкреттүү окутуу формалары аркылуу кеңейтилет, анын алкагында изилденип жаткан материалга инсандык мамилени талап кылбаган тапшырмалар аткарылат. Студенттин эмгек бирдиги сүйлөө иши – угуу, сүйлөө, окуу, жазуу. Эмгек каражаты ТЕКСТ болуп саналат.

Окутуунун симуляциялык моделдеринде окуу тапшырмалары студенттен туруктуу маалыматтын чегинен чыгып, аны келечектеги кесиптик ишмердүүлүк менен байланыштырууну, студент кандайдыр бир кесиптик көйгөйлөрдү чечүү кырдаалына катышкан учурда болуп жаткан билимди түшүнүүнү талап кылат. Бул учурда, иш жүзүндө пайдалуу эффектке жетишкен предметтик ыкма эмгек бирдигине айланат. Эмгек каражаты контекстке айланат.

Окутуунун социалдык моделдеринде тапшырмалар окуу процессинин катышуучуларынын биргелешкен, жамааттык эмгек формаларында (эки же андан көп) аткарылууга тийиш. Көйгөйдү чечүүнүн мындай биргелешкен издөөсү келечектеги кесиптик чөйрөдө жамааттык иштөө тажрыйбасын берет. Бул модель бизнес жана окуу оюндарында, комплекстүү курстук жана дипломдук дизайнда ишке ашырылат. Студенттин ишмердүүлүгүнүн бирдиги болуп алардын иш-аракеттери эсептелет, анын жүрүшүндө студент маданияттын бир бөлүгү катары кесипти өздөштүрөт, эмгекке, коомго, өзүнө болгон мамилесин түшүнөт. Эмгек каражаты, эмгекке, адамдарга жана жаратылышка карата инсандын баалуулук мамилесин түзүүчү ПОДТЕКСТ катары кызмат кылат [5].

Контексттик окутуу технологиясында адисти дардоонун мазмуну эки компонентти камтыйт: адистин кесиптик компетенттүүлүгүн камсыз кылган предметтик мазмун жана командада иштөө жөндөмүн, жарандыкты камсыз кылган социалдык мазмун. Биз предметтик мазмунду негизги, ал эми социалдык мазмунду фонд деп атайбыз. Фонд этиканы, экологияны, маданий тарыхты жана башка мазмунду, адистин дүйнө таанымын жана социалдык сапаттарын калыптандыруучу бардык нерселерди камтыйт.

Контексттик окутуу технологиясын куруу үчүн, адатта, окутууда кесиптик контексттин түрлөрүнүн төмөнкү классификациясы колдонулат:

Кесиптик контексттин түрлөрү	
<i>Социалдык</i>	<i>Предметтик</i>
1) ведомстволук;	1) өндүрүштүк-технологиялык;
2) ИНСАН	2) уюштуруучулук-башкаруучулук; кызматтык;
	3) ведомстволук

Ошентип, окуу процессинде кайталана турган кесиптик контекст мамилелердин жана социалдык жүрүм-турумдун ченемдерин, ошондой эле алардын баалуулук багытын чагылдырган социалдык контексттен жана эмгек процесстеринин технологиясын чагылдырган предметтик контексттен турат. Инсандык компонент бул социалдык системанын өкүлдөрү катары адистердин жүрүм-турумунун жана өз ара мамилелеринин моралдык-этикалык эрежелерин жана ченемдерин, алардын социалдык-психологиялык сапаттарын жана мүнөздөмөлөрүн мүнөздөйт.

Контексттик окутуу технологиясынын негизги жоболоруна ылайык, окутуучу окуу процессинде кесиптик ишмердүүлүктүн предметтик жана социалдык мазмунун дидактикалык жактан адекваттуу моделдөөгө жетишиши керек. Бул процесстин натыйжалуулугу үчүн бир катар талаптар аткарылышы керек:

- студенттин окуу ишмердүүлүгүнүн формаларында адистин кесиптик ишмердүүлүгүнүн мазмундуу-контексттик чагылдырылышын камсыз кылуу;
- окутуу иш-аракеттерин уюштуруу үчүн дидактикалык негиздери жана психологиялык талаптарды эске алуу менен окутуунун ар кандай түрлөрүн жана ыкмаларын айкалыштыруу;
- системанын структурасынын модулдуулугун жана анын окутуунун конкреттүү шарттарына жана окуучулардын контингентине ылайыктуулугун пайдалануу;
- окутуу формаларынын ортосундагы ар кандай типтеги байланыштарды милдеттүү түрдө жүзөгө ашыруу (бул талап окутуунун структурасынын модулдуулугун ишке ашыруу механизми катары иш алып барат);

• окутуунун мазмунунун өсүп бараткан татаалдыгын жана тиешелүү түрдө окутуунун контексттик формаларын бүткүл окуу процессинин башынан аягына чейин камсыз кылуу.

Контексттик окутуу технологиясынын негизинде окуу процессин куруу студенттердин окуу ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана процессин алардын андан аркы кесибине болушунча жакындатууга мүмкүндүк берет. Окуу иш-аракеттеринин ар кандай формаларында келечектеги адистиктин мазмунунун акырындык менен көрүнүшү байкалат, бул келечектеги бүтүрүүчүлөрдүн жалпы жана кесиптик өнүгүүсүн натыйжалуу жүргүзүүгө мүмкүндүк берет.

Адабияттар:

1. Акматкулов А.А. Профессиональная направленность математической подготовки будущих специалистов [Текст]/ А.А. Акматкулов //Вестник КГНУ, серия: Естественно технические науки, Вып.1. - Бишкек, 1999. - С.15-20.
2. Бекбоев И.Б. Современные технологии подготовки и проведения урока. - Бишкек, 2011. - С. 28-31.
3. Вербицкий А.А., Бакшаева Н.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении. М.: ИЦПКПС, 2000. - 200с.
4. Зикирова Г.А. Деловое отношение и профессиональная компетентность./ Наука, Новые технологии и инновации Кыргызстана, №1, 2019. - Бишкек. - С. 19-21.
5. Сластенин В.А. К вопросу о профессиограмме учителя общеобразовательной школы // Советская педагогика, 1973. - №5. - С. 58-64.